

บทที่ ๗ มนุษย์กับการดับทุกข์

ประเภทของมนุษย์

ในทัศนะทางพุทธศาสนา การได้เกิดเป็นมนุษย์จัดเป็น โอกาสอันดีที่จะได้บำเพ็ญคุณงามความดีต่างๆ ทั้งทาน ศีล และภาวนา ในขณะที่เดียวกันมนุษยภูมิก็เป็นภพภูมิที่ผู้ไม่รู้จักใช้โอกาสบำเพ็ญความดี หันไปสู่ทางชั่ว จนตกต่ำไปสู่อบายภูมิชั้นต่างๆ ได้เช่นกัน

ผู้ที่เกิดมาในโลก เป็นมนุษย์เหมือนกัน หากพิจารณาแล้ว ก็ยังจะเห็นความแตกต่างของมนุษย์แต่ละคน ไม่จำเพาะแต่ เพศ ศิวพรณ เชื้อชาติ ภาษาพูดเท่านั้น สถิติปัญญา ความรู้จักผิดชอบชั่วดีก็แตกต่างกันด้วย เพศ ศิวพรณ เชื้อชาติ อาจเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้เพราะติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่สถิติปัญญา ความรู้สามารถเพิ่มพูนได้ด้วยการศึกษาเล่าเรียน หมั่นไต่ถามผู้รู้ แสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ความรู้จักผิดชอบชั่วดีก็สามารถปลูกฝังเสริมสร้างขึ้นภายในใจของแต่ละคน สามารถพัฒนาความดีงามตั้งแต่ระดับต้น เช่นศีล ไปจนถึงสมาธิ และระดับสูงสุดคือปัญญา ตัดกิเลสได้ตั้งแต่ระดับต้น จนตัดกิเลสได้หมดสิ้นไม่เหลือซาก เป็นพระอรหันต์ เป็นพระอรหันต์ซึ่งโลกเทิดทูนคุณงามความดี

ในทางพระพุทธศาสนา ได้จำแนกมนุษย์ แบ่งประเภทของมนุษย์โดยใช้หลักเกณฑ์ต่างๆ เช่น กรรม คีล วิชา(ความรู้) เป็นต้น อีกทั้งมีการเปรียบเทียบคนทั้งในแง่คุณธรรม การประพฤติน และปัญญา กับสิ่งต่างๆ เช่น เทียบกับดอกบัว เป็นต้น

การจำแนกบุคคลโดยการเปรียบเทียบ

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงท้อพระทัยที่จะประกาศพระสัทธรรม เพราะธรรมที่ทรงตรัสรู้นั้นประณีตลุ่มลึก ยากที่หมู่มสัตว์จะเข้าใจได้ง่ายๆ แต่ก็ทรงระลึกได้ว่า คนมีต่างประเภทกัน ยังคงมีคนบางประเภทที่สามารถเข้าใจพระสัทธรรมได้ และได้ประโยชน์จากการประพฤติปฏิบัติธรรมตามระดับขั้นของภูมิปัญญา และบารมีของแต่ละบุคคล ทรงจำแนกบุคคลในโลกไว้เป็น ๔ จำพวก โดยเปรียบเทียบกับบัว ๔ เหล่า คือ

๑. อุคฆติตัญญู ผู้ที่รู้ธรรมเพียงทำนบกหัวซ้อขึ้นแสดงก็เข้าใจได้โดยพลัน เปรียบดังดอกบัวที่โผล่พ้นน้ำ รอสัมผัสแห่งแสงอาทิตย์ก็จะบานในวันนี้

๒. วิปจิตตัญญู ผู้ที่รู้ธรรมได้เมื่อทำนอธิบายขยายความหัวซ้อธรรมนั้น เปรียบดังดอกบัวปริ่มน้ำจะบานในวันพรุ่งนี้

๓. เนยยะ ผู้ที่พอแนะนำสั่งสอนได้ ครั้งแรกทำนอธิบายยังไม่เข้าใจ ต้องฟังหลายๆครั้ง เปรียบดังดอกบัวที่ยังไม่โผล่พ้นน้ำ จะบานในวันต่อไป คนส่วนใหญ่เป็นพวกเนยยะนี้

๔. ปทปรมะ ผู้มีบพ(คือถ้อยคำ)เป็นอย่างยิ่ง คือบุคคลผู้ด้อยปัญญา เล่าเรียนได้อย่างมากเพียงถ้อยคำหรือข้อความ ไม่อาจเข้าใจความหมาย ไม่อาจเข้าใจธรรม เปรียบดังดอกบัวที่จมอยู่ใต้น้ำ รอแต่เป็นอาหารของเต่าและปลา ยังไม่สามารถบรรลุธรรมได้ในชาตินี้

สำหรับปทปรมะ ไม่ได้หมายถึงเพียงผู้ที่อับปัญญาจนไม่สามารถสอนได้
เลยเท่านั้น ในบางแห่งหมายถึงผู้ที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นผิดอย่างแรงกล้า ไม่
สามารถถ่ายทอด หรือพวกที่แม้จะรู้ว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นความจริง เป็นสัจจะ
เป็นสิ่งที่ดี แต่ก็ไม่ยอมรับมาปฏิบัติด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น กลัวเสียหน้า เสียชื่อว่ายอม
แพ้พระพุทธเจ้า สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชได้อธิบายปทปรมะว่า
เปรียบได้กับอาจารย์สญชัยเวฬุทฐบุตร¹ ซึ่งเคยเป็นครูของพระสารีบุตรและพระมหา
โมคคัลลานะ ในสมัยที่พระอัครสาวกทั้ง ๒ เป็นฆราวาส มีนามว่าอุปติสสะ และ โกลิ
ตะ อาจารย์สญชัยผู้นี้เป็น ๑ ในครูทั้ง ๖ มีลูกศิษย์มากมาย คนที่เป็นเช่นนี้คงไม่ใช่คน
โง่ แต่เมื่อพระอัครสาวกทั้ง ๒ ได้พบพระอัสสชิ ได้ฟังธรรม แล้วกลับมาชักชวน
อาจารย์สญชัยให้ไปพบพระพุทธเจ้าเพื่อบวชในพระพุทธศาสนา อาจารย์สญชัย
ปฏิเสธแล้วถามว่า ในโลกนี้มีคนโง่มากหรือคนฉลาดมาก พระอัครสาวกตอบว่าคนโง่
มากกว่า อาจารย์จึงได้บอกว่าถ้าเช่นนั้น คนฉลาดจงไปเป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้า ส่วน
คนโง่ให้อยู่กับท่าน ถ้อยคำตอบได้กั้นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า อาจารย์สญชัยทราบดี
ว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าต้องดี แต่ด้วยทิฎฐิมานะว่าตนเป็นเจ้าลัทธิมีคนนับถือมาก
มาย ไม่ยอมสยบ ไม่ยอมเป็นศิษย์ใคร จึงยอมเสียประโยชน์จมนอยู่ในทิฎฐิของตน หมด
โอกาสที่จะได้ศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้า

การเปรียบบุคคลกับบัว ๔ เหล่าของพระพุทธเจ้า (ในพระบาติแสดงถึงบัว
๓ เหล่า คือ ๑, ๒, ๓ เท่านั้น) ทำให้เข้าใจได้ว่า ไม่ใช่ทุกคนจะบรรลุธรรมได้รวดเร็ว
เท่ากัน บางคนเร็วบางคนช้า สุดแต่ว่าเคยสั่งสมบารมีมากน้อยเพียงไร

¹ สมเด็จพระญาณสังวร. สัมมาทิฎฐิ (อ้างแล้ว)

การเปรียบบุคคลดั่งบัว ๔ เหล่า เป็นการเปรียบเทียบด้านสติปัญญา ความเร็ว-ช้าในการรู้ธรรม แต่เรายังพบการเปรียบเทียบมนุษย์ในแง่คุณธรรม¹ โดยเปรียบกับสัตว์ในภพภูมิต่างๆ คือ

๑. มนุสฺสเนรยิกอ แปลว่า คนนรก หมายถึงคนที่ร้อนรนอยู่เสมอ เพราะมีโลก โกรธ หลง ประกอบทุจริตต่างๆอยู่เป็นอาจิน เหมือนไฟเผาให้ร้อนอยู่เรื่อย บางทีดูเหมือนเป็นสุขสมบูรณ์ แต่ความจริงถูกเผาอยู่เสมอ ที่แรกอาจเป็นไฟเย็น แต่เมื่อความชั่วปรากฏ ก็เป็นไฟร้อนขึ้นมาทันที

๒. มนุสฺสติรจฺฉานอ แปลว่า คนเดียรฉาน คือคนที่ทำอะไรไม่มีความละอาย ไม่มีความเกรงกลัวต่อความชั่วอะไร ทำชั่วได้อย่างเปิดเผยหรืออย่างหน้าตาเฉย

๓. มนุสฺสเปโต แปลว่า คนเปรต คือคนที่โลกอยากได้ไม่รู้จักอ้มจักพอ มุ่งที่จะอาศัยเบียดเบียนผู้อื่นอยู่เท่านั้น

๔. มนุสฺสมนุสฺโส แปลว่า คนมนุษย์ คือคนที่รู้จักการควรการไม่ควร รู้จักละอายใจ รู้จักยับยั้ง และศึกษาอบรมตนให้มีศีลธรรมตามฐานะ

๕. มนุสฺสเทโว แปลว่า คนเทวดา คือคนที่ถึงพร้อมด้วยหิริ(ละอายรังเกียจความชั่ว) โอตตัมปะ(เกรงกลัวความชั่ว) มีความประพฤตีสะอาด มีความสงบ

๖. มนุสฺสวิสุทฺโธ แปลว่า คนผู้บริสุทธิ์แล้ว คือท่านผู้ปฏิบัติในมรรคมีองค์ ๘ หรือ ไตรสิกขา จนดับตัณหาได้ บรรลุถึงความดับทุกข์ เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกทั้งหลาย

¹ สมเด็จพระญาณสังวร. ความจริงที่ต้องเข้าใจ. มหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ ๒๕๓๕ หน้า ๒๔๕.

คนนรก คนเดียรรณาน และคนเปรต นับว่าเป็นคนบกพร่อง มีความเป็นคนไม่สมบูรณ์ ส่วนคนมนุษย์ คนเทวดา และคนผู้บริสุทธิ์แล้วเป็นคนสมบูรณ์ เปรียบเทียบบุคคลกับฝน ๔ จำพวก เป็นการแสดงถึงอุปนิสัยของบุคคล คือ¹

๑. คนพูดแต่ไม่ทำ เปรียบด้วยฝนคำราม แต่ไม่ตก

๒. คนทำแต่ไม่พูด เปรียบด้วยฝนตกแต่ไม่คำราม

๓. คนที่ทั้งไม่ทำและไม่พูด เปรียบด้วยฝนทั้งไม่คำรามทั้งไม่ตก

๔. คนที่ทั้งพูดและทำ เปรียบด้วยฝนทั้งตกทั้งคำราม

นอกจากตัวอย่างที่ยกมานี้ ยังมีการเปรียบเทียบบุคคลกับสิ่งอื่นๆอีก

การจำแนกบุคคลโดยเกณฑ์ต่างๆ

เกณฑ์ในการจำแนกบุคคลทางพุทธศาสนา สรุปได้ ๔ ประการ ดังพุทธดำรัสว่า “สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์ด้วยกรรม ๕ อย่างนี้ คือ กรรม๑ วิชา๑ ธรรม ๓ คือ อุดม๑ ไม่ใช่บริสุทธิ์ด้วยโคตรหรือทรัพย์”²

ก. การจำแนกประเภทบุคคลโดยอาศัยหลักกรรม

หากจำแนกกรรมตามดี-ชั่วและการให้ผลแล้ว กรรมมี ๔ อย่าง³คือ

๑. กรรมดำ ให้ผลดำ ได้แก่อกุศลกรรมบถ ๑๐ หรือทำกรรมชั่วให้ผลเป็นความทุกข์

๒. กรรมขาวให้ผลขาว ได้แก่กุศลกรรมบถ ๑๐ หรือทำกรรมดีให้ผลเป็นความสุข

๓. กรรมทั้งดำทั้งขาว ให้ผลทั้งดำทั้งขาว ได้แก่ทำกรรมดีและชั่วปะปนกันไป ได้ผลเป็นสุขบ้างทุกข์บ้างคละกั้นไป

¹ อภ. จตุกก ๒๑/๑๐๑/๑๓๕.

² อนาลปิณฑกสูตร ม. ๑ ๑๔/๗๓๗/๔๐.

³ ที. ปาฎี ๑๑/๒๕๖/๒๔๒.

๔. กรรมไม่ดำไม่ขาวให้ผลไม่ดำไม่ขาว ได้แก่ละทิ้งกรรมดำกรรมขาว ไม่ต้องการทำกรรมใดๆต่อไป เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

บุคคลทำกรรมได้ ๓ ทาง คือ

๑. กายกรรม หรือการกระทำทางกาย เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น
๒. วจีกรรม หรือการกระทำทางวาจา คือการพูด
๓. มโนกรรม หรือการกระทำทางใจ คือ นึกคิดต่างๆ

พระพุทธเจ้าไม่ทรงจำแนกคนว่า ดี-เลว เป็นพาล-บัณฑิต โดยชาติกำเนิด แต่เป็นคนดีหรือเลวโดยการกระทำ¹

“คูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอัสปบุรุษ ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประกอบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรม อันมีโทษ๑ วจีกรรมอันมีโทษ๑ มโนกรรมอันมีโทษ๑ ทิฏฐิอันมีโทษ ๑... คูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปปบุรุษ ประกอบด้วยกรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประกอบบุญเป็นอันมาก กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีโทษ๑ วจีกรรมอันไม่มีโทษ๑ มโนกรรมอันไม่มีโทษ๑ ทิฏฐิอันไม่มีโทษ๑”²

ข. การจำแนกบุคคลโดยอาศัยวิชา

วิชาหรือวิชาในทางพุทธศาสนาหมายถึงความรู้ มีไวพจน์หลายคำที่หมายถึงวิชา เช่น จักขุ ปัญญา ญาณ อโลกะ(แสงสว่าง) เป็นต้น ความรู้ในที่นี้ไม่ได้มุ่งเพียงความรู้ในตำราหรือความรู้ที่ทำให้ประกอบกิจใดๆได้เท่านั้น แต่มาคู่กับบรรณะ

¹ พ.ศ. ๒๕ / ๓๖ / ๘๕๒.

² อัง. จตุกก ๒๑/๒๖๓/๒๘๖-๒๘๗.

หรือความประพฤติ ซึ่งจะได้ยินว่าพระพุทธองค์เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยวิชาและ
จรณะ พุทธศาสนาไม่ยกย่องผู้ที่มีแต่วิชา(ความรู้) แต่ขาดจรณะ(ความประพฤติ)

ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๕ ทีฆนิกาย ลีลขันธวรรค พระพุทธองค์ทรง
สรรเสริญผู้ที่พร้อมด้วยความรู้และความประพฤติว่าประเสริฐสุดในเทวดาและมนุษย์
มีความว่า

“ในหมู่ชนที่เคื้อคร้อนเรื่องโคตร กษัตริย์นับว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด แต่ผู้ที่
สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุดในเทวดาและมนุษย์”

นอกจากนี้จะพบการจำแนกบุคคลโดยใช้ความรู้เป็นเกณฑ์ เช่นจำแนกคน
๓ จำพวก คือพวกคนตาบอด คนตาเดียว และคนสองตา^๑คือ

๑. คนตาบอด คือคนที่ไม่มีความรู้ (จักขุหรือตาหมายถึงความรู้) ไม่สามารถตั้ง
ตัวทางทรัพย์สินได้ และไม่มีทางรู้ธรรม ไม่มีทางรู้ว่าอะไรเป็นกุศลหรืออกุศล

๒. คนตาเดียว คือคนมีความรู้และแสวงหาทรัพย์ได้ ทำให้ทรัพย์เพิ่มพูนขึ้น
ได้ แต่ไม่รู้ธรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล

๓. คนสองตา คือคนมีความรู้และแสวงหาทรัพย์ได้ ทำให้ทรัพย์เพิ่มพูนได้
ทั้งยังรู้ธรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล

บุคคลทั้ง ๓ จำพวกนี้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องบุคคลประเภทที่ ๓ คือผู้ที่มี
สองตาว่าประเสริฐที่สุด ดังพุทธพจน์ที่ว่า ปญญาชีวิ ชีวิตมาหุ เสฏฐัง ปราชญ์กล่าวว่า
ชีวิตของผู้ครองชีพด้วยปัญญาประเสริฐที่สุด^๒

ก. การจำแนกบุคคลโดยอาศัยธรรม

ในปุคคลสูตร^๑ พระพุทธองค์ได้จำแนกบุคคลโดยอาศัยภูมิธรรมเป็นเกณฑ์
คือ

^๑ อัง. ดิก. ๒๐/๔๖๘/๑๔๑

^๒ พุ. สุตต ๒๕/ ๓๑/ ๓๐.

๑. ปุถุชน คือคนธรรมดาหรือผู้ที่ยังหนาแน่นไปด้วยกิเลส
๒. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระโสดาบัน(ยังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน
แต่อยู่ระหว่างทางที่จะไปถึง)

๓. พระโสดาบันบุคคล
๔. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระสกทาคามี
๕. พระสกทาคามี
๖. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอนาคามี
๗. พระอนาคามี
๘. ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์
๙. พระอรหันต์

ใน ๙ บุคคลนี้ถือว่าพระอรหันต์เป็นบุคคลสูงสุด ปุถุชนเป็นบุคคลที่ต่ำที่สุดทางด้านภูมิธรรม

ง. การจำแนกบุคคลโดยอาศัยศีล

การจำแนกบุคคลโดยอาศัยศีลเป็นเกณฑ์ หากพิจารณาตามพระวินัย ข้อปฏิบัติมีความแตกต่างกันตามภาวะของแต่ละบุคคล เช่น ขรราวาสร์กษาศีล ๕ ศีล ๘ สามเณรร์กษาศีล ๑๐ พระภิกษุร์กษาศีล ๒๒๗ ภิกษุณีร์กษาศีล ๓๑๑ ซึ่งเป็นเรื่องของระเบียบประเพณีที่ถือปฏิบัติ หลักสำคัญจะพบว่าพระพุทธองค์ทรงใช้ศีลเป็นเกณฑ์แบ่งคนดี (สัปปบุรุษหรือสัตบุรุษ) และคนชั่ว(อสัปปบุรุษหรืออสัตบุรุษ) ทั้งในลักษณะที่ทรงใช้ตัวศีลเองเป็นเกณฑ์แบ่ง และในลักษณะใช้ศีลเป็นเกณฑ์ร่วมกับคุณลักษณะองค์ประกอบหรือธรรมะอื่นๆในการจำแนกบุคคลว่าเป็นคนดี-คนชั่ว หรือจำแนกบุคคลนั้นว่า มีคุณลักษณะพิเศษของคนที่น่ายกย่องหรือประสบความสำเร็จบางแง่บางกรณี

¹ อัง. นวก. ๒๓/๒๑๓/๓๔๑.

ข้อความที่พบว่าทรงใช้ตัวศีลเองเป็นเครื่องจำแนกคนดีและคนชั่วเช่น...
“ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อัสปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์ ลัก
ทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย เป็นรากฐานแห่งความ
ประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่า อัสปบุรุษ”

“ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็อัสปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้งดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม งดเว้นจาก
การพูดเท็จ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท
บุคคลนี้เราเรียกว่า อัสปบุรุษ”¹

การใช้ศีลเป็นเกณฑ์ร่วมกับธรรมอื่นๆ ในการจำแนกว่าบุคคลดีหรือชั่ว เช่น
คนที่ประพฤติไม่ดี หรือคนเฝ้าใน(อันโตปุตติภาวะ) มีลักษณะ ๗ ประการ² คือ

๑. เป็นผู้ทุศีล
๒. เป็นผู้มิชอบธรรมลามก
๓. เป็นผู้ไม่สะอาด
๔. มีความประพฤติน่ารังเกียจ
๕. มีการทำงานอันปกปิดไว้
๖. ไม่เป็นสมณะ ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ
๗. ไม่เป็นพรหมจารี ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี

การใช้ศีลในการจำแนกหรือเป็นองค์ประกอบเพื่อแสดงว่าบุคคลนั้นมี
ลักษณะพิเศษที่น่ายกย่อง เช่น บุคคลที่ผู้อื่นบูชาเสมอ ต้องประกอบด้วยคุณธรรม ๔
ประการ³ คือ

¹ อัง. จุ. กถ ๒ / ๒๑ / ๒๕.

² ส. สท. ๑๘/๓๒๓/๒๒๕.

³ พุ. ท. ๒๕/๓๑/๕๕.

๑. ต้องเป็นผู้มีศรัทธาทั้งใน โลกียะและโลกุตตระ

๒. เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล

๓. เพียบพร้อมด้วยยศสำหรับผู้ครองเรือน

๔. เพียบพร้อมด้วย โภคทรัพย์และอริยทรัพย์

จ. การจำแนกบุคคลโดยอาศัยหลักชีวิตอุคม

ชีวิตอุคม ก็คือดำรงชีวิตอย่างผู้มีศีล หรือชีวิตของสัตบุรุษ(คนดี) นอกจากนี้ ศีล ก็มีกรรมต่างๆของสัตบุรุษประกอบด้วย เช่น หลักสัปปุริสธรรม ๗ สัปปุริสธรรม ๘ กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นต้น

หลักสัปปุริสธรรม ๗¹ ได้แก่

๑. ฐัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักธรรม คือรู้จักเหตุ

๒. อัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักอรรถ คือรู้จักผล

๓. อิตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน

๔. มัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ

๕. กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควร

๖. ปริสัจญตา ความเป็นผู้รู้จักบริษัทคือประชุมชน

๗. ปุคคัลญตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคลที่ควรคบและไม่ควรคบ

หลักสัปปุริสธรรม ที่มี ๗ ข้อ² อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่

๑. ศรัทธา มีความเชื่อ คือเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๒. หิริ มีความละอายต่อบาปทุจริต

๓. โอตตัปปะ มีความกลัวต่อบาปทุจริต

๔. พหุสุต สามารถทรงจำธรรมะได้มาก

¹ ที. ปาฎิ ๑๑/๓๓๑/๒๖๔.

² ม. ม. ๑๓/๓๑/๒๘-๒๙.

๕. วิริยารัมภะ ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรมและเจริญกุศลธรรม
๖. สติ ความระลึก คือการที่จำสิ่งที่ทำและคำที่พูดไว้แม่นยำแล้วได้
๗. ปัญญา ความรอบรู้โดยพิจารณาเห็นความเกิดดับ

หลักสัปปริสธรรม ๘¹ ได้แก่

๑. ประกอบด้วยสัทธิธรรม ๗ ประการ(คือสัปปริสธรรม ๗)
๒. ภัคคีสัตตบุรุษ คือคบหาผู้มีสัทธิธรรม ๗
๓. คิคอย่างสัตตบุรุษ คือคิดอย่างมีใจเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
๔. พุคอย่างสัตตบุรุษ คือพูดอย่างมีใจเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
๕. ปรีกษาอย่างสัตตบุรุษ คือปรีกษาอย่างมีใจเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
๖. ทำอย่างสัตตบุรุษ คือทำอย่างมีใจเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
๗. มีความเห็นชอบอย่างสัตตบุรุษ คือเห็นชอบว่าทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว เป็นต้น
๘. ให้ทานอย่างสัตตบุรุษ คือให้ทานโดยเคารพ เอื้อเพื่อแก่ของและผู้รับทาน เป็นต้น

กุศลกรรมบถ ๑๐ หรือทางแห่งความดี ได้แก่

๑. เว้นจากการทำลายชีวิต
๒. เว้นจากการลักทรัพย์ คือถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. เว้นจากการประพฤตินิคมในกาม
๔. เว้นจากการพูดเท็จ
๕. เว้นจากการพูดส่อเสียด

¹ พระราชวรมุนี. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ ๒๕๒๘ หน้า ๓๒๖.

๖. เว้นจากการพูดคำหยาบ
๗. เว้นจากการพูดเพื่อเจ้า
๘. ไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่น
๙. ไม่คิดร้ายเบียดเบียนเขา
๑๐. เห็นชอบตามคลองธรรม (สัมมาทิฐิ)

นอกจากหลักสัปปริสธรรมและกุศลกรรมบถ ๑๐ แล้ว ยังปรากฏลักษณะคนดีที่กล่าวไว้ในพุทธทศนิกายชาติกว่า คนดีมีลักษณะ ๑๐ คือ

๑. ตั้งวาจาและใจไว้โดยชอบ
๒. ไม่กระทำบาปด้วยกาย
๓. อยู่ครองเรือนมีข้าวและน้ำมาก
๔. มีศรัทธา
๕. เป็นคนอ่อนโยน
๖. เป็นผู้จำแนกแจกทาน
๗. รู้ความประสงค์
๘. เป็นผู้ชอบสงเคราะห์
๙. มีถ้อยคำกลมกล่อม
๑๐. มีวาจาอ่อนหวาน¹

การจำแนกบุคคลโดยใช้หลักชีวิตุดมมีอีกมากตามหน้าที่และฐานะอันเหมาะสมของบุคคล คนดีน่าจะสรุปลงได้ในคำว่า สัตบุรุษ การมีชีวิตุดมก็คือเป็นคนดี เป็นสัตบุรุษนั่นเอง

รศ. วิจิตร เกศวิศิษฐ์ ได้สรุปเรื่องการจำแนกคนไว้ ๓ ข้อ คือ

¹ พ. พ. ๒๖/ ๕๕๓๖/ ๑๒

๑. โดยทั่วไปแบ่งคนได้อย่างกว้างๆเป็น ๒ คือ สัตบุรุษ และ อสัตบุรุษ ถ้าแบ่งตามระดับภูมิจิตภูมิธรรม แบ่งเป็น ๒ คือ ปุณฺณ และ อริยชน

๒. คนดีที่เป็นปุณฺณ เบื้องต่ำต้องรักษาศีล ๕ และคนดีตามอุดมคติของพุทธศาสนาในระดับนี้ คือ คนมีคุณธรรมที่เรียกว่า สัปปริสธรรม

๓. คนดีที่เป็นอริยชนยังไม่บรรลุความเป็นพระอรหันต์ ต้องเป็นผู้หนักในธรรม ไม่ยกตนข่มท่าน คนดีตามอุดมคติของพุทธศาสนาในระดับนี้คือ พระอรหันต์ เป็นผู้สิ้นกิเลส บรรลุจุดหมายสูงสุดของศาสนา คือ นิพพาน¹

มนุษย์ในอุดมคติทางพุทธศาสนา

หากแบ่งมนุษย์หรือคนเป็น ๒ ฝ่าย คือ ปุณฺณ และ อริยชน มนุษย์ในอุดมคติฝ่ายปุณฺณ คือกัลยาณปุณฺณ หรือคนดีโดยทั่วไป มีศีล ๕ กุศลกรรมบถ ๑๐ สัปปริสธรรม และ คุณธรรมอื่นๆดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในที่นี้มุ่งกล่าวฝ่ายอริยชนที่เป็นมนุษย์ในอุดมคติสูงสุดในฝ่ายอริยชน และสูงสุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย คือ พระอรหันต์

ลักษณะของพระอรหันต์

ได้กล่าวแล้วในบทที่ว่าด้วยนิโรธหรือความดับทุกข์ว่า พระอรหันต์คือผู้ที่ละสังโยชน์ ๑๐ ได้หมดสิ้น มีสภาพทางจิตใจ ทางปัญญา และวิถีชีวิตต่างจากปุณฺณทั่วไป คนที่ยังมีกิเลสกับผู้ที่หมดกิเลสย่อมมีทัศนะ มีสภาพจิต และการดำเนินชีวิตไม่เหมือนกัน จึงสรุปลักษณะของพระอรหันต์ใน ๓ ด้าน คือ

¹ วิจิตร เกิดวิสิทธิ์. คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และ คริสต์ศาสนา. เจริญวิทย์การพิมพ์, กรุงเทพฯ ๒๕๒๔ หน้า ๘๕.

๑. ด้านปัญญาหรือทัศนะ พระอรหันต์มองโลกตามความเป็นจริง ไม่หวั่นไหว ไม่ถูกชักจูงให้ชอบหรือชัง แต่เห็นอย่างทีสิ่งนั้นๆเป็นอยู่จริง บุคคลเมื่อได้รับข้อมูลที่ต่อเติมเสริมแต่งก็จะหวั่นไหว ไม่ได้ใช้ปัญญามองว่าที่แท้หรือความจริงคืออะไร แต่พระอรหันต์มองเห็นความจริงของสรรพสิ่งเสียแล้ว ก็จะไม่หวั่นไหวหรือเอนเอียง ท่านรู้ว่าสรรพสิ่งนั้นตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงไม่ถูกหลอกให้หลงหรือยึดติด ท่านเป็นผู้ที่เข้าถึงสัจธรรมด้วยตัวท่านเอง ด้วยการประจักษ์(perceive) ไม่ใช่ด้วยการบอกเล่า ศึกษาหรือฟังตามกันมา แต่เป็นประสบการณ์ตรง(direct experience) ด้วยตัวของท่านเอง ไม่ใช่การรู้โดยการอนุมานแบบวิธีการทางตรรกวิทยา ท่านจึงหมดความสงสัยกลางแคลงใจ ดังที่พระ สาริบุตร ทูลพระพุทธเจ้าว่า...

“...ข้าพระองค์มิใช่ถือไปตามด้วยศรัทธาต่อพระผู้มีพระภาค... เรื่องนี้ข้าพระองค์ทราบแล้ว เห็นแล้ว รู้ชัดแล้ว ทำให้ประจักษ์แจ้งแล้ว สัมผัสแล้วด้วยปัญญา จึงไม่มีความสงสัย ไม่มีความกลางแคลงใจ...”¹

๒. ด้านจิต เมื่อพระอรหันต์มีปัญญารู้เห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง จิตของท่านจึงพ้นจากอำนาจการครอบงำของกิเลส เปรียบดังเมื่อเรารู้จักสิ่งๆหนึ่งอย่างแท้จริงถึงแก่น ถึงนั้นก็ไม้อาจมาหลอกหลวงหรือครอบงำจิตใจของเราให้ตกเป็นทาสของมันได้ ไม่ว่าจะมาในรูปแบบใด จิตของเราจึงเป็นอิสระจากสิ่งนั้น เช่นจิตของพระอรหันต์เป็นอิสระจากกิเลส ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ย่อมเป็นจิตใจที่ปลอดโปร่งมันคง ไม่หวั่นไหว มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ไม่ฝากชีวิตไว้กับความหวัง จึงไม่ต้องผิผิตหวัง ไม่เศร้าโศก มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ ไม่มีโรคทางใจ มีแต่ความสุขสงบ แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ยึดติดในความสุขสงบนั้น

¹ ส. น. ๑๘/๕๑๔/๑๕๔

๓. ด้านการดำเนินชีวิต ผู้บรรลุอรหัตตผลแล้ว เป็นผู้มึศีล สมาธิ ปัญญา สมบูรณ์ เป็นผู้ดับกรรมแล้ว สิ่งที่ท่านทำเป็นเพียงกิริยา เนื่องจากกรรมด้ากรรมขาว กิริยาหรือการกระทำของท่านไม่ได้ถูกรอบงำด้วยอวิชา ตัณหา อุปาทาน แต่ทำด้วย ปัญญาและจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสทั้งปวง ทำสิ่งใดๆก็ด้วยความเมตตาหวังดี อนุเคราะห์แก่สรรพสัตว์ เพราะตัวของท่านนั้นหมดภาระแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีแต่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น เป็นแบบอย่างอันดีงามให้ผู้อื่นเท่านั้น เห็นได้จากใน กรณีของพระมหากัสสปะผู้เป็นเอตทัคคะทางธุดงค์ แม้จะเป็นพระอรหันต์ เป็นพระ มหาเถระผู้ใหญ่ซึ่งผู้คนเคารพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ไม่มีความจำเป็นที่ท่านต้องถือ ธุดงค์วัตรอย่างเคร่งครัดเช่นนั้น เพราะธุดงค์วัตร ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธองค์กำหนด บังคับว่าต้องทำ แต่ให้เป็นไปโดยสมัครใจ จะถือก็ถือก็ได้ จะถืออย่างเคร่งครัด ปาน กลาง หรือไม่เคร่งครัดก็ได้ จะเลิกธุดงค์วัตรเมื่อไรก็ได้ เพราะธุดงค์วัตรไม่ใช่ศีล แต่ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลสเท่านั้น พระมหากัสสปะท่านบรรลุอรหัต ตผลแล้ว แต่ยังถือธุดงค์วัตร เช่น อยู่ป่า ถือบิณฑุกุล ซึ่งเป็นผ้าเนื้อหยาบ ไม่รับผ้าหรือ จีวรที่ผู้มีศรัทธาถวาย ทั้งนี้ไม่จำเป็นที่ท่านต้องปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสใดๆอีกแล้ว แต่ ท่านยังคงถือธุดงค์วัตรนี้อยู่เพื่อเป็นแบบอย่างแก่อนุชนรุ่นหลัง ทั้งๆที่ท่านน่าจะได้ใช้ ผ้าจีวรที่มีเนื้อละเอียด ที่มีผู้ศรัทธาใคร่จะถวาย แต่ท่านก็ไม่ทำเช่นนั้น

ประเภทของพระอรหันต์

พระอรหันต์เป็นมนุษย์ในอุดมคติในทรรศนะของพุทธศาสนา บางครั้ง เรียกว่า พระอเสขบุคคล หมายถึงบุคคลที่ไม่ต้องศึกษา เพราะศึกษาจบแล้ว อยู่จบ พรหมจรรย์แล้ว คู่กับพระเสขบุคคลซึ่งหมายถึงบุคคลที่ยังต้องศึกษา พระเสขบุคคล ได้แก่ พระโศคาบัน พระสกทาคามี และ พระอนาคามี พระอรหันต์หรือพระเสข บุคคล คือผู้หลุดพ้นจากทุกข์จากกิเลส แบ่งเป็น ๒ ประเภทตามการปฏิบัติที่นำไปสู่ การหลุดพ้นของท่าน คือ

๑. พระอรหันต์ปัญญาวิมุต คือพระอรหันต์ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา อาสวะกิเลสทั้งหลายสิ้นไป เพราะเห็นอริยสัจ ๔ ด้วยปัญญา ปฏิบัติโดยใช้วิปัสสนาเป็น ตัวนำมาตลอดจนสำเร็จ อาศัยสมาธิหรือสมถะเพียงเท่าที่จำเป็น พอเป็นบาทฐาน ของวิปัสสนาให้บรรลุอาสวักขยญาณเท่านั้น ได้สมถะไม่เกินรูปฌาน ๔ ไม่มีความสามารถพิเศษ เช่น เข้านิโรธสมาบัติไม่ได้ ไม่ได้โลกียอภิญา ๕ เป็นต้น จำแนกได้ดังนี้

- ก. พระสุกขวิปัสสก ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน ได้สมาธิถึงระดับฌาน ต่อเมื่อถึงขณะแห่งมรรค
- ข. พระปัญญาวิมุต ผู้ได้ฌาน ๔ อย่างน้อยชั้นหนึ่งก่อนแล้ว จึงเจริญวิปัสสนาที่ให้บรรลุอรหัตตผล
- ค. ปฏิสัมภีทปปีตตะ ผู้บรรลุปฏิสัมภีทา ๔ คือ ได้ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ

- ๑. อัตถปฏิสัมภีทา ปัญญาแตกฉานในอรรถหรือปริชาแจ้งเจนในความหมาย
- ๒. ชัมมปฏิสัมภีทา ปัญญาแตกฉานในธรรมหรือแจ้งเจนในหลัก
- ๓. นีรุตติปฏิสัมภีทา ปัญญาแตกฉานในนिरุตติหรือปริชาแจ้งเจนในภาษา
- ๔. ปฏิภาณปฏิสัมภีทา ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณหรือแจ้งเจนในความคิดพันการ

๒. พระอรหันต์อุภโตภาควิมุต แปลว่าผู้หลุดพ้นโดยส่วนทั้งสอง คือหลุดพ้นด้วยวิกขัมภณะ(ข่มกิเลสไว้ด้วยกำลังสมาธิของฌาน)หนหนึ่ง และด้วยสมุจเฉท(ตัดกิเลสถอนรากเหง้าด้วยปัญญา)อีกหนหนึ่ง จำแนกได้ดังนี้

ก. พระอุกโตภาควิมุต คือพระอรหันต์ผู้ได้สมณะถึงอรุณปานอย่างน้อยหนึ่งขั้น แต่ไม่ได้โลกีย์วิชา โลกียอภิญา

ข. พระเทวิชชะ พระอรหันต์ผู้ได้วิชา ๓ คือ พระอุกโตภาควิมุต ผู้ได้วิชา ๓ ด้วย คือ

๑. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติได้

๒. จุตูปปาตญาณ ญาณหยั่งรู้การจุติและอุบัติของสัตว์

ทั้งหลายที่เป็นไปตามกรรม ตรงกับทิพพจักขุหรือ

ทิพพจักขุ(ดาทิพย์)

๓. อาสวักขยญาณ ญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่ง

อาสวะทั้งหลาย หรือความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ

ค. พระนพภิญาณะ พระอรหันต์ผู้ได้อภิญาณะ ๖ คือ พระอุกโตภาควิมุตนั้น ได้อภิญาณะ ๖ ด้วย คือ

๑. อิทธีวิธี ความรู้ทำให้แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้

๒. ทิพพโสต ญาณที่ทำให้มีหูทิพย์

๓. เจโตปริยญาณ ญาณที่ทำให้กำหนดใจคนอื่นได้

คือทายใจเขาได้

๔. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้

๕. ทิพพจักขุ ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์

๖. อาสวักขยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป

ง. พระปฏิสัมภิตที่ปิตตะ พระอรหันต์อุกโตภาควิมุต ผู้บรรลุปฏิสัมภิตา ๔ ที่กล่าวแล้วข้างต้น

เมื่อเรียงตามชื่อที่ใช้เรียก มีพระอรหันต์ ๖ ประเภท คือ

๑. สุขขวิปัสสก ผู้เจริญวิปัสสนาล้วน

๒. ปัญญาวิมุต ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา(ที่นอกจากสุขขวิปัสสก)

๓. อุภโตภาควิมุต ผู้หลุดพ้นทั้งสองส่วน

๔. เติวิชชะ ผู้ได้วิชาสาม

๕. ฉพภิญญะ ผู้ได้อภิญญาหก

๖. ปฏิสัมภีทปปีตตะ ผู้ที่บรรลุปฏิสัมภีทาสี

พระอรหันต์องค์ใด เป็นทั้ง ฉพภิญญะ และ ปฏิสัมภีทปปีตตะ ย่อมเป็นผู้มี
คุณสมบัติครบถ้วนบริบูรณ์ครอบคลุมทั้งหมด¹

พระอรหันต์และพระภิกษุณีที่บรรลุอรหัตตผล ส่วนใหญ่มักจะเจริญทั้ง
สมณะและวิปัสสนา น้อยรูปที่เจริญแต่วิปัสสนาล้วน จากการศึกษประวัติของพระ
ภิกษุณี ๑๓ รูป ที่บรรลุอรหัตตผล มีเพียงรูปเดียวเท่านั้นที่บรรลุอรหัตตผลโดย
เจริญวิปัสสนาล้วน คือ พระอัญญาตราเถรี² นอกนั้นอีก ๑๒ รูปล้วนเจริญสมณะ
มาก่อนทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นพระอรหันต์ส่วนใหญ่ที่รู้จักหรือศึกษาประวัติของท่านจะ
เป็นพระอุภโตภาควิมุต

ความเป็นมนุษย์กับการดับทุกข์

การเป็นมนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ปฏิบัติธรรมนำไปสู่ความดับ
ทุกข์ได้ พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า มีอยู่ ๕ เวลาที่ไม่สามารถประพาศิพรหมจรรย์ได้³
คือ

๑. ขณะเกิดในนรก เพราะสัตว์นรกข่อมทนทุกข์ทรมานเร่าร้อนกระวน
กระวายไม่มีความสุข เปรียบดังคนที่เจ็บป่วยหรือถูกทรมาน เช่น ไฟไหม้ผิวหนัง

¹ พระราชวรมณี. ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้. กรุงเทพฯ อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป ๒๕๓๐ หน้า ๑๔๗ - ๑๕๐.

² พระมหาสังฆวชิราภรณ์. ภิกษุณีกับการบรรลุอรหัตตผล. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

³ ที. ปาฎิ. ๖๑/๓๕๔/๒๗๘.

น้ำร้อนลวก ขณะปวดแสบปวดร้อนเช่นนั้น ย่อมไม่คิดที่จะเล่าเรียนหรือปฏิบัติธรรม ใดๆทั้งสิ้น

๒. ขณะเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่มีสติปัญญาที่จะศึกษาธรรม ไม่มีสภาพร่างกายที่เอื้อต่อการประพฤติธรรม แม้เราจะเห็นว่าลิงและสุนัขหรือช้างเป็น สัตว์ที่ฉลาด แสนรู้ แต่ความแสนรู้ของสัตว์เหล่านั้นเป็นการเลียนแบบมนุษย์ รู้ภาษามนุษย์ แต่ไม่สามารถเข้าใจธรรมะลึกซึ้งหรือปฏิบัติธรรมใดๆได้ ช้างและลิงที่ปรนนิบัติพระพุทธเจ้าจนเป็นที่มาของพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ ก็ทำความดีได้เพียง ค้ำน้ำถวายพระพุทธเจ้า หารวงผึ้งมาถวาย คอยถวายปรนนิบัติดูแลเท่านั้น ไม่สามารถปฏิบัติธรรมอันใดได้ กุศลนั้นส่งให้ไปเกิดเป็นเทพบุตร ไม่สามารถไปเกิดหรือได้ ธรรมสูงกว่านั้น

๓. ขณะเกิดเป็นเปรต เปรตคือภูมิของผู้กระหายไร้สุข ผู้ที่หิวกระหายไร้สุข ย่อมไม่สามารถปฏิบัติธรรมได้ เพราะหมกมุ่นความทุกข์นั้น

๔. ขณะเกิดเป็นอสุรกาย หรืออสูร คือผู้ที่หวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง

๕. ขณะเกิดเป็นเทพเจ้าที่มีอายุยืนยาว มัวหลงเพลิดเพลินในความสุข ในทิพย์สมบัติ มองไม่เห็นทุกข์ ก็ย่อมไม่เห็นอริยสัจ๔ จะปฏิบัติธรรมเพื่อออกจากทุกข์อย่างไรได้

๖. ขณะเกิดเป็นมนุษย์ในปัจฉิมชนบท ที่ไม่รู้ว่าอะไรดี-ชั่ว เพราะเกิดในที่ห่างไกล ไม่ได้สังคมกับพุทธศาสนิกบริษัท ไม่ได้ฟังธรรม ไม่ได้รู้ธรรม เพราะไม่ได้เกิดในที่ที่มีพระพุทธรศาสนา

๗. ขณะเกิดเป็นมนุษย์ในมิชฌิมชนบท คือเกิดในที่เจริญที่มีพระพุทธรศาสนาแต่เป็นมิชฌาทิฎฐิ ดังจะเห็นได้ว่า มีคนเป็นอันมากในสมัยพุทธกาลที่ได้เกิดใน

มีขณิมนชนบท ได้พบพระพุทธเจ้า แต่เป็นมิจฉาทิฎฐิ จึงไม่ได้ประโยชน์ใดๆ เช่น พวก
เดียรถีย์ ปริพาชก ศิษย์ในลัทธิของครูทั้งหก เป็นต้น

๘. ขณะเกิดเป็นมนุษย์ แต่เป็นคนบ้าโง่งงไม่เข้าใจบรรพชากรรม คนบ้าโง่งง
นี้ คือบ้าและโง่งงอย่างแท้จริง ประเภทที่พูดสื่อสารกับคนปกติไม่รู้เรื่อง นางปฏาจา
รา เป็นตัวอย่างของคนเสียดสีเพราะความเสียใจในการตายจากไปของสามี ลูก และ
บิดามารดาที่ประดังเข้ามาติดต่อกันในเวลาอันสั้น สุดท้ายจะระงับโทมนัส นางไม่
สามารถควบคุมสติสัมปชัญญะได้ แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าจึง
มีสติ สร้างโศก และขออุปสมบทเป็นภิกษุณี ในกรณีนี้ไม่ใช่คนเสียจริตที่ฟังสิ่ง
ใดๆก็ไม่รู้เรื่อง แต่เป็นการเสียจริตไปชั่วขณะ และอาจเป็นเพราะนางได้พบพระมหา
บุรุษอย่างพระพุทธเจ้าด้วย จึงทำให้นางสามารถฟังธรรมจนเลื่อมใสได้ ส่วนคนโง่งง
ไม่ใช่คนที่มีสติปัญญาเข้าใจอะไรได้ช้าหรือความจำไม่ดี แต่หมายถึงคนที่มีความผิด
ปกติที่ไม่อาจเข้าใจอะไรได้ เช่น คนปัญญาอ่อน ส่วนผู้ที่เรียนรู้ช้า ความจำไม่ดี แต่
สามารถบรรลุเป็นพระมหาสาวกก็มีอยู่คือ พระจูฬปันถก ผู้เป็นน้องของพระมหาปัน
ถก พระจูฬปันถกบวชแล้วถึง ๔ เดือนยังท่องจำคาถาไม่ได้แม้แต่บทเดียว ท่านกิดจะ
สึก พระพุทธเจ้าเสด็จมาปลอมและประทานผ้าขาวให้ผืนหนึ่ง ทรงสอนให้พระจูฬปัน
ถกควงอาทิตย์พลางลูบผ้าขาวพลาง พร้อมบริกรรมว่า ไรโซหรณฺๆ (ผ้าปัดฝุ่นๆ) เมื่อ
ลูบผ้าไปๆ ผ้าก็หอมลง สกปรกทีละน้อยๆ จนมีสภาพเหมือนผ้าเช็ดหม้อข้าว ท่าน
มองเห็นความเลื่อมของสังขาร สามารถเทียบจิตกับผ้าขาวว่า เดิมทีจิตนั้นสะอาดดังผ้า
ขาว แต่สกปรกเพราะร่างกายนี้เอง มองเห็นความไม่เที่ยง พิจารณาจนจิตสงบได้ฉาน
แล้วเจริญวิปัสสนาต่อไป จนบรรลุอรหัตตผลในวันนั้นเอง พระจูฬปันถกนี้ ต่อมาได้
รับเอตทัคคะ ทางฉลาดในเจโตวิมุติ(สมณะ) และชำนาญในมโนมยิทธิ(ฤทธิ์ทางใจ)

* เอตทัคคะ หมายถึง พระสาวกที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้เป็นผู้ยอดเยี่ยมเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่ง.

๘. ขณะเกิดนอกพุทธกาล ในคราวที่พระพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ยามนั้นย่อมไม่มีพระพุทธศาสนา

ฉะนั้น ผู้ที่เกิดในยุคที่มีพระพุทธศาสนา เป็นมนุษย์ ไม่บ้าโง่งง มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไม่เป็นมิจฉาทิฎฐิ นับว่าเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่ง

เพศกับการดับทุกข์

การเกิดเป็นหญิงหรือเป็นชาย ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่า ในขณะที่ฝ่ายพระมหาสาวกเป็นเอตทัคคะในด้านต่างๆ ฝ่ายพระมหาสาวิกาก็เป็นเอตทัคคะในด้านนั้นๆเช่นเดียวกัน อาทิเช่น

พระมหาสาวกที่เป็นเอตทัคคะทางปัญญาคือพระสารีบุตร พระมหาสาวิกา คือพระเขมาเถรี

พระมหาสาวกที่เป็นเอตทัคคะทางฤทธิ์คือพระมหาโมคคัลลานะ พระมหาสาวิกา คือพระอุบลวรรณาเถรี

พระมหาสาวกที่เป็นเอตทัคคะทางรัตตัญญู รู้ราตรีนาน(บวชนานมีประสบการณ์มาก)คือพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาสาวิกา คือพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี เป็นต้น

แต่จากการศึกษา ไม่พบว่าผู้ที่เป็นกระเทยเป็นผู้ที่สามารถดับทุกข์ได้หรือไม่ แต่ผู้ที่มีความไม่ปกติเช่นนี้ ไม่อนุญาตให้บวชในพระพุทธศาสนาได้

สรุป

ความเป็นจริงของชีวิต คือ ความทุกข์ แต่มนุษย์ก็มีศักยภาพและอยู่ในสถานะที่จะปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ได้

การปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ ไม่ขึ้นกับความเป็นหญิงหรือเป็นชาย ฉลาดหรือโง่ มีการศึกษามากหรือน้อย ร่ำรวยหรือยากจน เป็นคนวรรณะสูงหรือต่ำต้องพระอรหันตสาวกที่มาจากวรรณะกษัตริย์ก็มี เช่น พระอานนท์ พระราहुล มาจากวรรณะพราหมณ์ เช่น พระมหากัสสปะ พระปัญจวัคคีย์ มาจากวรรณะแพศย์ เช่น พระยส มาจากวรรณะศูทร วรรณะจัณฑาล เช่น พระมหาปิ่นถน พระจูฬปันถก ก็มีทั้งสิ้น พระภิกษุณีที่บรรลุธรรมได้ ดับทุกข์ได้ ทั้งที่มาจากพื้นฐานที่ต่างกันราวฟ้าและดิน ความแตกต่างเหล่านี้กลับไม่เป็นอุปสรรค เพราะทวูกวท่านมีสิ่งที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือ “อุปนิสัยที่จะได้บรรลุธรรม”¹ อุปนิสัยคือความประพฤติที่สะสมไว้เป็นความเคยชินนั้นก็มิอิทธิพลต่อความรู้ตึกนึกคิดในชาติปัจจุบัน เมื่อได้ทราบวพระพุทเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นในโลก ก็มีความกระตือรือร้นที่จะได้ฟังธรรม ได้ประพฤติปฏิบัติธรรม จนได้บรรลุธรรมในระดับต่างๆ ตั้งแต่โสดาปัตติผล จนอรหัตตผล ในอดีตชาติท่านเหล่านี้ได้ประกอบการบุญกุศลมากมาย เช่น ให้ทานที่ยิ่งใหญ่ ได้รักษาศีล ฟังธรรม มาหลายภพชาติ จึงได้เกิดมาพบพระพุทเจ้า มีจิตเลื่อมใสฟังธรรม ปฏิบัติธรรม จนบรรลุอรหัตตผลในที่สุด ผู้ที่มีความสนใจในคำสอนทางพุทธศาสนา ใครจะปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ผู้นั้นต้องเคยสั่งสมบุญทานบารมี จึงมีอุปนิสัยโน้มน้อมไปในทางธรรมเช่นนี้ หากตั้งใจที่จะปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์โดยแท้จริงและมุ่งมั่นแล้ว ความพ้นทุกข์ในอนาคตอันใกล้หรือไกลก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้.

¹ บรรจบ บรรณรุจิ. อธิคมหาสาวก. พรบุญ, ๒๕๓๗, หน้า ๓๐๐